

Benedictus Levita és a Lex Baiuvariorum

A Benedictus Levita által „átdolgozott” – pontosabban: meghamisított – két *Volkrecht*-gyűjtemény a *Leges Visigothorum* és a *Lex Baiuvariorum*.¹ Jelen tanulmányban azt kívánjuk vizsgálni, hogy Benedictus Levita munkája során közvetlenül a 737 és 743 között keletkezett *Lex Baiuvariorumot*,² vagyis az írásba foglalt bajor *Volkrechtet*³ vette-e alapul, vagy pedig valamely későbbi, már az egyház számára kedvezőbb normákat tartalmazó szövegváltozatot, átdolgozást.

I. A kérdés megjelenése a szakirodalomban

A *Lex Baiuvariorum* Benedictus Levita általi fel-, illetve átdolgozásának kérdését és módját illetően már az elmúlt másfél évszázad szakirodalma is megosztottságot mutat. Kiadásában Johannes Merkel⁴ is leszögezte Benedictus Levita műve kapcsán, hogy abban a *Lex Baiuvariorum* szövegének erőteljes átdolgozása mutatható ki, méghozzá egyértelműen az egyház és a klérus javát szolgáló módosításokkal – ennek megfelelően tehát Merkel nem a *Lex Baiuvariorum* szövegvariánsaként adta közre Benedictus Levita művét, hanem csak mintegy függelékként.⁵

Ezzel szemben Heinrich Brunner, aki az ősi-*Lex Baiuvariorumot* – és a *Pactus Alamannorumot* – ez elveszett Meroving királyi törvényből eredeztette,⁶ a következőképpen foglalt állást. Szerinte Benedictus Levita szövege főszabály szerint megegyezik a *Lex Baiuvariorum* *textusával*, noha Benedictus Levita szövegében egyes pontokon sajátos betoldásokkal találkozhatni, ám csak akkor, ha ezek – a szöveg „modernizálásán” kívül – a hamisítói szándéknak megfeleltek; ugyanakkor azonban némely kiegészítések jellege olyan, hogy azok a hamisító szándéka felől nem adnak felvilágosítást.⁷ Bizonyos betoldásokat és módosításokat Brunner úgy minősít, hogy azokból nem derül fény arra, hogy a hamisítói cél valóban minden esetben csupán az

¹ SCHMITZ 2008², 520–522.; KNUST 1837, 21.

² A *Lex Baiuvariorum* szövegét és kommentárral ellátott fordítását lásd NÓTÁRI 2011. A történelmi környezethez a korabeli történetírás tükrében lásd NÓTÁRI 2005; NÓTÁRI 2007; NÓTÁRI 2010. Bizonyos részkérdésekhez lásd NÓTÁRI a1 2009, 85–110.; NÓTÁRI a2 2009, 141–158.; NÓTÁRI a3 2009, 19–26.; NÓTÁRI a4 2009, 77–92.; NÓTÁRI a5 2009, 419–429.; NÓTÁRI b1 2011, 417–427; NÓTÁRI b2 2011.; NÓTÁRI b3 2011, 133–151.; NÓTÁRI c1 2012, 20–43; NÓTÁRI c2 2012, 1–15.; NÓTÁRI c3 2012, 1–16.; NÓTÁRI c4 2012, 113–131.

³A *Lex Baiuvariorum* vonatkozásában bővebben lásd MERKEL 1858, 533–687; SCHWIND 1912, 415–451.; KOTTJE 1986, 9–23.; ECKHARDT 1927.; LANDAU 2004.

⁴ MERKEL 1863, 183–496.

⁵ MERKEL 1863, 212.

⁶ BRUNNER 1901, 932–955.

⁷ *Lex Baiuvariorum* 2, 5. = Benedictus Levita 341; *Lex Baiuvariorum* 2, 8. = Benedictus Levita 1, 367.

egyház számára elérendő kedvezmények volnának, illetve megjegyzi, hogy az eredeti szövegek betoldása olykor csak a hamisítás tényének elleplezését szolgálja.⁸ Brunner az egyik, a *Lex Baiuvariorum*ban olvasható szöveghely kapcsán azzal érvelt,⁹ hogy az utóbb némi módosítással – és bővítve – megismétlésre kerül később Benedictus Levitánál,¹⁰ és éppen ezért kizártnak tartja, hogy a szerző kétszer dolgozta volna fel, illetve át ugyanazon passzust – ami alapján arra a hipotézisre jut, hogy a második szöveghely esetében Benedictus Levita egy, a ránk maradt *Lex Baiuvariorum* alapjául szolgáló valamely korábbi kéziratból, szövegvariánsból dolgozott.¹¹

Brunner érvelése – amint ezt Gerhard Schmitz is megjegyzi¹² – már csupán azért sem tekinthető helytállónak, mert *Praefatio*ójában Benedictus Levita maga emeli ki, hogy bizonyos szöveghelyeket kétszer, vagy akár háromszor is felhasznál, még hozzá azon indokolással, hogy bizonyos, általa írott szövegek első fele azonos, ám a végük eltérő, illetve végük azonos, ám első részük eltérő, valamint első és záró részük azonos, ám középső részükben eltérnek.¹³ Bruno Krusch is cáfolni igyekezett Brunner érveit – kiváltképp azt, hogy a „hamisítás” célja nem mindig ragadható meg –, és a másodikként említett szöveghely¹⁴ kapcsán kiemeli, hogy Benedictus Levita számos esetben világi szabályokat fogalmazott át egyházi tartalmúvá.¹⁵

Emil Seckel a *Lex Baiuvariorum* ezen irányú felhasználásával a *Capitulare incerti anni datum in synodo, cui interfuit Bonifacius apostolicae sedis legatus* című, huszonnyolc *caput*ból álló gyűjtemény kapcsán foglalkozott.¹⁶ E gyűjtemény kapcsán Boretius helytállóan úgy nyilatkozott, hogy – egy *caput*tól eltekintve – Benedictus Levita művének kivonata,¹⁷ tehát nem minősíthető Benedictus Levita által használt forrásnak.¹⁸ A gyűjtemény valamikor a IX. század második fele és a XII. század között keletkezett, ám közelebbi datálási javaslatot Seckel sem ad.¹⁹ A gyűjtemény vizsgálódásunk szempontjából azért érdemel figyelmet, mert utolsó hat – töredékes – *caput*ja a *Lex Baiuvariorum* olyan szöveghelyeire megy vissza, amelyeket Benedictus Levita is felhasznál,²⁰ vagyis a *Lex Baiuvariorum* egyfajta feldolgozását jelentik meg.²¹ Seckel e megállapításai indították arra Brunnert, hogy visszavonja azon hipotézisét, miszerint Benedictus Levita a mára elveszett, Meroving-kori összövegből meríthetett munkája elkészítése során.²² Seckel

⁸ BRUNNER 1901, 946.

⁹ *Lex Baiuvariorum* 2, 5. = Benedictus Levita 341.

¹⁰ Benedictus Levita 2, 382. skk.

¹¹ BRUNNER 1901, 946. sk.

¹² SCHMITZ 2011, 20–58; 23.

¹³ MGH LL II/2. 39. „*Quaedam ... paria initia habentia et inparem finem, quaedam vero pares fines, sed non paria iniria, in quibusdam autem minus et in quibusdam plus...*”

¹⁴ Benedictus Levita 1, 367.

¹⁵ KRUSCH 1927, 53.

¹⁶ SECKEL 1904, 294. skk.

¹⁷ MGH Capit. I. 451¹.

¹⁸ SCHMITZ 2011, 25.

¹⁹ SECKEL 1904, 304.

²⁰ Benedictus Levita 1, 340. 344. 346. 351. 354. 356.

²¹ Vö. SECKEL 1904, 299.

²² BRUNNER 1906³, I/2. 553.

ugyanakkor felállított egy elméletet, amely szerint Benedictus Levita egy – állítólagos – *Lex Baiuvariorum canonice concepta* című kompilációváltozathoz dolgozhatott.²³

Seckel álláspontját és az általa feltételezett, Benedictus Levita által használt, Seckel által *Lex Baiuvariorum canonice conceptának* elnevezett kompiláció hipotézisét Krusch – akárcsak Brunner elméletét – éles kritikával illette.²⁴ Krusch Benedictus Levita forráshasználatát feltérképezendő felállította azon elméletet, hogy a mű összeállítása során a *Lex Baiuvariorum* F2- (amely az E-csoporthoz tartozó, némiképp javított variánst tartalmaz) és (a *caput*-címek tekintetében elsősorban) B-csoportjába tartozó kéziratokat vette alapul, és a kéziratok *stemmája* alapján úgy vélte, hogy a szerző Mainzhoz kötődött.²⁵ A későbbi szakirodalom – ideértve a szövegkiadásokat is – nem szentelt figyelmet a *Lex Baiuvariorum* Benedictus Levita általi használatának, méghozzá egészen Schmitz tanulmányáig.²⁶

II. A Lex Baiuvariorum mint Benedictus Levita munkájának forrása

Kérdés, hogy Benedictus Levita művének megírása során, amikor a *Lex Baiuvariorum* ből merít, vajon az eredeti, hiteles törvényszövegre támaszkodott-e, vagy pedig annak valamilyen átdolgozására. Kiindulópontként Schmitz – Brunnerrel egyetértve – helyesen leszögezi, hogy e kérdés megválaszolását a műben található duplikátumok és triplikátumok, vagyis az egyszeres és kétszeres ismétlések²⁷ segíthetik a következő módon. Amennyiben a Benedictus Levita-féle szöveg mindkét esetben azonos, vagyis egyazonképpen tér el a *Lex Baiuvariorum* *textus*ától, akkor egyfelől jó eséllyel feltehetjük, hogy Benedictus Levita nem kétszer nyúlt vissza a bajor törvény szövegéhez, másfelől pedig vélelmezhetjük, hogy a szerző nem saját magára hivatkozik, vagyis a későbbi szöveghelyen nem a korábbira nyúl vissza.²⁸ E premisszák megléte estén Schmitz arra a konklúzióra jut, hogy Benedictus Levita nem a *Lex Baiuvariorum* eredeti szövegét vette alapul művéhez, hanem annak egy átdolgozott változatát – s egyúttal felveti azt a kérdést is, hogy vajon ő maga lehetett-e ezen átdolgozás megalkotója.²⁹

Ennek példaként vessük össze Benedictus Levita szövegét és a *Lex Baiuvariorum* azon rendelkezését, amely a meg nem engedett zsákmányszerzésről szól. Eszerint „ha valaki a hadseregben a tartományon belül hercegének parancsa nélkül³⁰ erőszakkal ellenség módjára valamit el akar rabolni, akár szénát, vagy gabonát akar elvenni, akár házakat akar felgyújtani, ezennel általános jelleggel figyelmeztetünk (mindenkit), nehogy ilyesmi történjék. És ekként ügyeljen a gróf³¹ a grófságára, adjon ugyanis utasítást *centurió*inak³² és *decanus*ainak,³³ és mindegyikük gondoskodjék róla, hogy a neki

²³ Vö. SECKEL 1904, 303.

²⁴ KRUSCH 1927, 53. sk.

²⁵ KRUSCH 1927, 57.

²⁶ SCHMITZ 2011, 27.

²⁷ Így például *Lex Baiuvariorum* 2, 5. = Benedictus Levita 1, 341; 2, 382.

²⁸ SCHMITZ 2011, 27.

²⁹ SCHMITZ 2011, 28.

³⁰ Vö. *Lex Visigothorum* 8, 1, 9.

³¹ A *comes* a *grafió*nak felel meg – vö. Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* 5, 36.

³² A *centuriók*, illetve *centenariusok* már az önálló Bajor Hercegség idejében is említésre kerülnek (vö. *Traditio Frisingensis* Nr. 89. 404), utóbb, a Karoling uralom idején a *comesek* alá rendelt, az uralkodónak felelősséggel tartozó tisztségviselőkként, akik nemcsak katonai feladatokat láttak el,

alávették ne vétsenek a törvény ellen. És ha valaki ezt elvetemült módon megtenné, azon grófnál kell ellene panaszt tenni, akinek az embere ezt elkövette. És ha az a gróf hanyag volna annak felderítésében, hogy ki tette, mindent térítsen meg saját vagyonából, ám legyen ideje a nyomozásra. És ha ezt olyan hatalmas ember teszi, aki a gróf nem tud megbüntetni, akkor jelentse be hercegénél, és a herceg büntesse meg a törvény szerint. Ha szabad, negyven *solidusszal* tartozik, és mindent hasonlóval kell megtérítenie. Ha ezt szolga teszi, halállal bűnhődjék, ura pedig mindent térítsen meg hasonlóval, mert nem figyelmeztette szolgálját, hogy ne kövessen el ilyet. Mivel ha tenmagatokat felfaljátok, hamarosan végeket lesz.³⁴ A gróf azonban ne mulassza el őrizni hadseregét, hogy ne vétsenek tartományában a törvény ellen.”³⁵ Az eredeti szöveget idézve:

„*Si quis in exercitu infra provinciam sine iussione ducis sui per fortia hostile aliquid praedare voluerit aut foenum tollere, aut granum vel casas incendere, hoc omnino testamur, ne fiat. Et exinde habeat comes curam in suo comitatu; ponat enim ordinationem suam super centuriones et decanos, et unusquisque provideat suos, quos regit, ut contra legem non faciant. Et si aliquis praesumptiosus hoc fecerit, apud comitem illo sit requirendum, cuius homo hoc fecit. Et si ille comis neglexerit inquirere, quis hoc fecit, ille omnia de suis rebus restituat; tamen tempus requirendi habeat. Et si talis homo potens hoc fecerit, quem ille comis distringere non potest, tunc dicat duci suo, et dux illum distringat secundum legem. Si liber est, XL solidis sit culpabilis, et omnia similia restituat. Si servus hoc fecerit, capitale crimine subiaceat; dominus vero eius omnia similia restituat, pro qua re servo suo non contestavit, ut talia ne faceret. Quia si vosmet ipsis comeditis, cito deficiatis. Comis tamen non neglegat custodire exercitum suum, ut non ficiant contra legem in provincia sua.*”³⁶

Ugyanezen rendelkezés Benedictus Levita szövegében a következőképpen hangzik:

„*Si quis in exercitu infra regnum sine iussione dominica per vim hostilem aliquid praedari voluerit auf fenum tollere auf granum sive pecora maiora vel minors domusque infringere vel incendere haec ne fiant, omnino prohibemus. Quod si ab aliquo praesumptiosus factum fuerit, LX solidis, si liber est, sit culpabilis et omnia similia restituat, aut cum XII testibus se purget. Si vero servus hoc fecerit, capitali sententiae subiaceat, et dominus omnia similia restituat, quia servum suum non correxit nec custodivit, ut talia non perpetraret. Quoniam si nos ipsos commedimus, cito deficiemus. Unusquisque tamen custodiat exercitum suum, ne aliqua depraedatio infra regnum fiat, qui non vult legibus emendare, quae sibi commissi iniuste fecerint. Dignum est enim, ut magistri vel seniores pro sibi commissis reddant rationes, si aliquid praedare egerint aut iniuste fecerint, eo quod eos ita correctos non habent, ut talia non audeant perpetrare.*”³⁷

A Benedictus Levita által eszközölt változtatások egyfelől nyelvi, másfelől tartalmiak. A nyelvi módosítások kevésbé számottevők: a „*fortiam*” a „*vim*”, a „*vel casas*”

hanem – talán – az örökösödési jogviták eldöntése kapcsán is szerephez jutottak – vö. *Traditio Frisingensis* Nr. 121. 331. 332. 388. 404.

³³ A *decanusok* pontos feladatkörét nem ismerjük, nagy valószínűséggel adó- és pénzügyekkel foglalkoztak.

³⁴ Vö. Paulus, *Epistola ad Galatas* 5, 15.

³⁵ NÓTÁRI 2011, 43. skk.

³⁶ *Lex Baiuvariorum* 2, 5.

³⁷ Így például *Lex Baiuvariorum* 2,5. = Benedictus Levita 1, 341; Benedictus Levita 2, 382.

a „domosque”, a „testamur” a „prohibemus” kifejezésekkel egészül ki.³⁸ A tartalmi különbségek szempontjából a „provincia” helyett a „regnum” szó áll, s a gróf (*comes*) szerepéről hallgat a szöveg, akinek a *Lex Baiuvariorum* a *centuriók* és a *decanusok* feletti felügyeletet hatáskörébe utalta. Hasonlóképp törölte Benedictus Levita a szövegből a hercegre (*dux*) utaló részt, valamint a büntetést a bajor rendszer helyett a frank szerint adta meg.³⁹

Mindennek fényében megállapítható, hogy Benedictus Levita a *Lex Baiuvariorum* vonatkozó szöveghelyét nem nem kétszer dolgozta át, hanem egyszer – ugyanakkor kérdéses természetesen, hogy a második könyv szöveghelye csupán az első könyvének másolata-e, vagy pedig mindkettő egy korábbi átdolgozásra megy vissza. Schmitz azon álláspontra helyezkedik, miszerint a második könyv vonatkozó szöveghelyében⁴⁰ található meg az eredeti változatot, lévén hogy ennek *rubricatiója* tartalmazza a „*sine iussione dominica*” kitételt, amint a *Lex Baiuvariorum rubricatiója* is a „*sine ducis iussione*” fordulatot.⁴¹ Seckel szerint nagy valószínűséggel – noha Benedictus Levita olykor a főszövegből emelte ki a *rubricatiók* szövegét – e *rubricatio* nem más, mint az eredeti átfogalmazása.⁴² Figyelmet érdemel továbbá azon tény, hogy Benedictus Levita munkája első könyvének imént idézett szöveghelye – azon értelemben, hogy az e cselekményt megvalósító szolga halállal lakoljon – a „*capitali crimini subiaceat*”,⁴³ a második könyv *textusa* ezzel szemben viszont a „*capitali sententiae subiaceat*” fordulatot tartalmazza.⁴⁴ A „*capitali crimini subiaceat*”⁴⁵ fordulat jóval archaikusabb megfogalmazást mutat, mint a második könyvben olvasható változat, ugyanakkor a második könyv *rubricatiója* szintén e kifejezést őrzi – mindez pedig arra enged következtetni, hogy a második könyv vonatkozó *textusa* nem az első könyvből került átvételre, hanem hogy e ponton Benedictus Levita nem közvetlenül a *Lex Baiuvariorum*-ból, hanem annak egy kivonatából dolgozott.⁴⁶ Arra nézvést, hogy e kivonat mikor keletkezett, Schmitz szerint az idézett második szöveghely adhat felvilágosítást,⁴⁷ amely a „*magistri vel seniores*” felelősségét szabályozza ugyanabban a szellemben, mint a *Lex Baiuvariorum* szövege a grófét, aki saját vagyonából köteles a *compositiót* megfizetni abban az esetben, ha az elkövetőt nem tudja felderíteni. Brunner szerint e betoldás értelemszerűen nem a Merovingok korának szellemiségét tükrözi, hiszen ekkoriban a katonai szervezet nem ismerte a *senioratus* intézményét.⁴⁸ Amennyiben azonban Brunnerrel együtt feltételezzük, hogy Benedictus Levita a *Lex Baiuvariorum* eredeti, változatát használta, amelyből a *comesre* vonatkozó utalást még nem törölték, akkor valószínű, hogy Benedictus Levita maga toldotta meg a szöveget a fenti kiegészítéssel – ebben az esetben viszont jó eséllyel Benedictusra mint szerzőre vezethető vissza az összes, művében található változtatás.⁴⁹

³⁸ Vö. SECKEL 1904, 115.

³⁹ SECKEL 1904, 115.; SCHMITZ 2011. 29.

⁴⁰ Benedictus Levita 2, 382.

⁴¹ SCHMITZ 2011, 30.

⁴² SECKEL 1904, 502.

⁴³ Benedictus Levita 1, 341.

⁴⁴ Benedictus Levita 2, 382.

⁴⁵ Benedictus Levita 1, 341.

⁴⁶ SCHMITZ 2011, 30.

⁴⁷ Benedictus Levita 2, 382.

⁴⁸ BRUNNER 948. /618.

⁴⁹ SECKEL 1904, 105.

Benedictus Levita forráshasználatának jobb feltérképezéséhez elengedhetetlen munkája *rubricatió*nak alaposabb vizsgálata. Oliver Munsch elemzése kimutatta, hogy a *Lex Baiuvariorum* – elsősorban F-jelzetű kéziratai –, a *Liber legum* és Benedictus Levita fejezetcímei számos ponton egyezést mutatnak, ugyanakkor azonban eltérések is felfedezhetők ezek körében.⁵⁰ A módosítások kapcsán vélelmezte, hogy azok Benedictus Levitától származnak.

III. A *Lex Baiuvariorum* caputcímei Benedictus Levitánál

Benedictus Levita művében *caput*címei közül harmickettő kapcsolatba hozható a *Lex Baiuvariorum* vonatkozó passzusainak *caput*címeivel/*rubricatió*ival. Az alábbiakban ezeket kívánjuk grammatikai és stílári szempontból áttekinteni.

Az idegen rabszolgától történő vásárlást szabályozó „*Si a servo alieno comparaverit*”⁵¹ cím Benedictus Levitánál „*De eo, qui a servo alieno aliquid comparaverit*”⁵² formában jelenik meg. A vérfertőző házasságok tilalmát mind a *Lex Baiuvariorum*ban,⁵³ mind Benedictus Levitánál⁵⁴ a „*De nuptiis incestis prohibendis*” cím foglalja össze. Míg Benedictus Levita *caput*címe arról is rendelkezik, hogy az egyház szolgáit megsértő háromszoros *compositiō*t köteles fizetni (*Ut, si quis ministros ecclesiae iniuriaverit, hoc tripliciter componat*),⁵⁵ addig a *Lex Baiuvariorum* *caput*címe csupán a *compositio* mértékének kérdését tartalmazza (*De compositione ministrorum ecclesiae [quomodo componantur]*).⁵⁶ Az egyházat kellő tiszteletben nem részesítők kapcsán Benedictus Levita már a *caput*címében meghatározza a *compositio* összegét, nevezetesen ötven *solidust* (*Ut, si quis contumax reverentiam ecclesiarum non habet, quingentos componat solidos*),⁵⁷ a *Lex Baiuvariorum* viszont csak az egyházi menedéj jogot igénybe vevőkről beszél (*De his qui rei sunt et confugium fecerint ad ecclesiam*).⁵⁸ A vasárnapi munkavégzés tilalma Benedictus Levitánál a „*De eo, qui die dominico opera servilia fecerit*”,⁵⁹ a *Lex Baiuvariorum*ban a „*De diebus dominicis*”⁶⁰ formában jelenik meg. A tartományon belül elkövetett rablás tényállását Benedictus Levita is említi (*De his, qui infra regnum aliquid rapuerint*),⁶¹ a *Lex Baiuvariorum* azonban – keletkezésének történeti körülményei okán – kiemeli, hogy e bűncselekményre a herceg engedélye került sor (*Si quis infra provinciam, ubi dux exercitum ordinaverit, sine ducis iussione aliquid predaverit*).⁶²

Az idegen rabszolga lopásra történő rábeszélésnek megfogalmazása Benedictus Levita munkájában jóval klasszikusabb (*De eo, qui alienum servum ad furtum suaserit*),⁶³ a *Lex Baiuvariorum*ban pedig a vulgárlatin jellegzetességeit erősebben mutató megfogalmazás-

⁵⁰ MÜNSCH 2001, 71. skk.

⁵¹ *Lex Baiuvariorum* 16, 3.

⁵² Benedictus Levita 1, 306.

⁵³ *Lex Baiuvariorum* 7, 1.

⁵⁴ Benedictus Levita 1, 310.

⁵⁵ Benedictus Levita 1, 336.

⁵⁶ *Lex Baiuvariorum* 1, 8.

⁵⁷ Benedictus Levita 1, 337.

⁵⁸ *Lex Baiuvariorum* 1, 7.

⁵⁹ Benedictus Levita 1, 340.

⁶⁰ *Lex Baiuvariorum* 1, 14.

⁶¹ Benedictus Levita 1, 341.

⁶² *Lex Baiuvariorum* 2, 5.

⁶³ Benedictus Levita 1, 342.

ban (*Si alienum servum in furtum suaderit*)⁶⁴ jelenik meg, akárcsak az éjjel tettenért tolvajra vonatkozó előírás (*De fure nocturno tempore capto*,⁶⁵ *Fur nocturno tempore captus in furto*⁶⁶). Benedictus Levita a *caput*címben a lopott dolog jóhiszemű vásárlójáról szól (*De eo, qui de fure nesciens aliquid comparaverit*),⁶⁷ a *Lex Baiuvariorum* pedig ugyanezt feltételes módban fogalmazza meg (*Si nesciens de fure aliquid comparaverit*).⁶⁸ Más állatának megölése kapcsán Benedictus Levita az éjjeli és az alattomos elkövetési módot is említi (*De eo, qui occulte in nocte vel in die alterius animal occiderit*),⁶⁹ addig a *Lex Baiuvariorum caput*címében csak az alattomban történő elkövetés kerül említésre (*Si occulte alienum animal interfecerit*).⁷⁰ Más állatának megölése kapcsán Benedictus Levita a cselekmény tagadását is belefoglalja a *caput*címbe (*De eo, qui occiderit alienum animal et non negaverit*),⁷¹ a *Lex Baiuvariorum* viszont csak az állat véletlen megöléséről szól (*Si casu occiderit alienum animal*).⁷²

Míg Benedictus Levita munkája a tudván lopott dolog megvásárlását említi a *caput*címben (*De eo, qui furtivam rem scienter emerit*),⁷³ addig a *Lex Baiuvariorum caput*címe csak a lopott dolog megvásárlását jelzi (*Idem ut supra=De furtiva re comparata*).⁷⁴ Benedictus Levita a tolvajtól megőrzésre átvett dolog, vagyis az orgazdaság tényállást bővebben, pleonasztikusan írja le (*De eo, qui de latrone furtivam rem scienter ad custodiendum accipit*),⁷⁵ a *Lex Baiuvariorum* pedig szűkszavúbban (*De custodia furtivae rei*).⁷⁶ Az elhamarkodott eskütételre vonatkozó előírás megfogalmazása Benedictus Levitánál gerundivális szerkezetben (*De sacramentis leviter non iurandis*),⁷⁷ a *Lex Baiuvariorum*ban pedig prohibitív formában kerül megfogalmazásra (*Ut sacramenta non cito fiant*).⁷⁸ A hamis eskü tényállása Benedictus Levitánál vonatkozó mellékmondatban (*De eo, qui contra caput alterius falsa suggesterit*),⁷⁹ a *Lex Baiuvariorum*ban viszont csak egyszerű jelzős szerkezettel nyer megfogalmazást (*De falsa suggestione*).⁸⁰ Más házának felgyújtása kapcsán a Benedictus Levita kiemeli a *caput*címben, hogy akár szabad, akár szolga házáról is lehet szó (*De eo, qui per invidiam dolum liberi vel servi domum incenderit*),⁸¹ ezzel szemben a *Lex Baiuvariorum* csak a tűzgyújtás tényét emeli ki (*De immisione ignis per noctem*).⁸² A más szolgája ellen emelt hamis vád kapcsán – amelynek következtében a szolgát tortúrának vetik alá, és az abba belehal – Benedictus Levita már a *caput*címben jelzi, hogy a vádemelő egy

⁶⁴ *Lex Baiuvariorum* 9, 7.

⁶⁵ Benedictus Levita 1, 343.

⁶⁶ *Lex Baiuvariorum* 9, 6.

⁶⁷ Benedictus Levita 1, 344.

⁶⁸ *Lex Baiuvariorum* 9, 8.

⁶⁹ Benedictus Levita 1, 345.

⁷⁰ *Lex Baiuvariorum* 9, 10.

⁷¹ Benedictus Levita 1, 346.

⁷² *Lex Baiuvariorum* 9, 11.

⁷³ Benedictus Levita 1, 347.

⁷⁴ *Lex Baiuvariorum* 9, 15. *Idem ut supra. (De furtiva re comparata = Lex Baiuvariorum 9, 14.)*

⁷⁵ Benedictus Levita 1, 348.

⁷⁶ *Lex Baiuvariorum* 9, 16.

⁷⁷ Benedictus Levita 1, 349.

⁷⁸ *Lex Baiuvariorum* 9, 18.

⁷⁹ Benedictus Levita 1, 350.

⁸⁰ *Lex Baiuvariorum* 9, 19.

⁸¹ Benedictus Levita 1, 351.

⁸² *Lex Baiuvariorum* 10, 1.

hasonló értékű szolgát köteles adni a tulajdonosnak (*Ut, si quis servum iniuste accusaverit alienum domino simile mancipium pro hoc facto reddat*),⁸³ ezzel szemben a *Lex Baiuvariorum* *caput*címe csak a más szolgája ellen emelt hamis vádat említi (*De accusatione servi alterius*).⁸⁴

A közutakról szóló előírás *caput*címe mind Benedictus Levitánál, mind a *Lex Baiuvariorum*ban ugyanolyan formában kerül megfogalmazásra (*De via publica*),⁸⁵ akárcsak a szomszédokkal közös út kapcsán megfogalmazott előírás *caput*címe (*De via convicinali*).⁸⁶ A források szennyezéséről szóló *caput* címében Benedictus Levita utal az elkövetési magatartásra is (*De eo, qui fontem inquinaverit*),⁸⁷ míg a *Lex Baiuvariorum* csupán azt jelzi, hogy az előírás a kúttal áll kapcsolatban (*De fonte*).⁸⁸ A megőrzésre átadott nemesfém ellopása kapcsán Benedictus Levita felsorolja az aranyat, az ezüstöt és általános jelleggel az ékszert mint gyűjtőfogalmat, ám csupán a megőrzés tényéről tesz említést (*De eo, cui aurum vel argentum aut ornamenta commendata fuerint*),⁸⁹ a *Lex Baiuvariorum* viszont csak az aranyat és lopás tényét említi (*Si aurum furaverit*).⁹⁰ A perfüggőségben lévő dolog eladási tilalmát Benedictus Levita *expressis verbis* megfogalmazza a *caput*címében (*Ut rem in contentione positam non liceat vendere*),⁹¹ míg a *Lex Baiuvariorum* csak a perfüggőség tényét említi meg (*De re in contentione posita*).⁹² A saját szolga eladásának tényállása kapcsán Benedictus Levita megemlíti a *caput*címében az eladás tényét is (*De eo, qui servum suum vendiderit*),⁹³ ezzel szemben a *Lex Baiuvariorum* csak a saját rabszolga fogalmát emeli be a címbe (*Si servum proprium*).⁹⁴ A saját szabadságát különvagyonából, azaz *peculium*ából megváltó szolga kapcsán Benedictus Levita felveszi a *caput*címbe a *peculium*ra vonatkozó utalást (*De eo, qui peculio suo fuerit redemptus, servo*),⁹⁵ a *Lex Baiuvariorum* viszont csak a szabadság megváltását említi (*Si servus de suo fuerit redemptus*).⁹⁶

A más dolgának eredeti helyéről történő elvitelét szankcionáló *caput* címében alapvető eltérés mutatkozik a két forrás között: Benedictus Levita e tényállást említi a *caput*címében (*De eo, qui causam alterius tulerit de loco suo*),⁹⁷ a *Lex Baiuvariorum* azonban a hajóról szól csupán, lévén hogy e rendelkezés eredetileg arra vonatkozhatott (*De navibus*).⁹⁸ Az idegen halott megtalálása és eltemetése kapcsán Benedictus Levita *caput*címe a megtalálás, a *Lex Baiuvariorum* az eltemetés momentumát emeli ki (*De eo, qui alicuius mortuum repperit*),⁹⁹ anélkül azonban, hogy a halott idegen voltát említené (*Si*

⁸³ Benedictus Levita 1, 352.

⁸⁴ *Lex Baiuvariorum* 9, 20.

⁸⁵ Benedictus Levita 1, 353. = *Lex Baiuvariorum* 10, 19.

⁸⁶ Benedictus Levita 1, 354. = *Lex Baiuvariorum* 10, 20–21.

⁸⁷ Benedictus Levita 1, 355.

⁸⁸ *Lex Baiuvariorum* 10, 22–23.

⁸⁹ Benedictus Levita 1, 356.

⁹⁰ *Lex Baiuvariorum* 15, 2. 4–5.

⁹¹ Benedictus Levita 1, 357.

⁹² *Lex Baiuvariorum* 15, 6.

⁹³ Benedictus Levita 1, 358.

⁹⁴ *Lex Baiuvariorum* 16, 6.

⁹⁵ Benedictus Levita 1, 359.

⁹⁶ *Lex Baiuvariorum* 16, 7.

⁹⁷ Benedictus Levita 1, 360.

⁹⁸ *Lex Baiuvariorum* 19, 9–10.

⁹⁹ Benedictus Levita 1, 361.

humaverit mortuum).¹⁰⁰ Az adásvételt szabályozó *caput* címe Benedictus Levitánál az irreálisan alacsony áron, vagyis potomáron kikényszerített és éppen ezért érvénytelen szerződéseket említi (*De venditionibus viii pretio detractis vel vitiosis*),¹⁰¹ a *Lex Baiuvariorum* pedig az adásvétel alakiságát (*De venditionis forma*).¹⁰² Az *arrának* nevezett zálog kapcsán Benedictus Levita a visszaadási kötelezettséget is hangsúlyozza a *caput*címben (*Ut, qui arras dedit pro quacumque re, pretium reddere compellatur*),¹⁰³ a *Lex Baiuvariorum* viszont csak a jogintézmény nevét említi (*De arris*).¹⁰⁴ Azon előírás *caput*címe, amely az átutazó idegenek háborítatlanságát hivatott garantálni, Benedictus Levitánál e követelményt is tartalmazza (*Ut peregrinos transeuntes nemo inquietet*),¹⁰⁵ a *Lex Baiuvariorum* azonban csak az idegeneket nevezi meg (*De peregrinis*).¹⁰⁶ Az idegen dolog eladásáról szóló *caput* címében csupán grammatikai különbség fedezhető fel a két forrás között: Benedictus Levitánál a tárgy megjelölése vonatkozó mellékmondatban (*De eo, qui res alienas vendiderit*),¹⁰⁷ a *Lex Baiuvariorum*ban pedig feltételes mondatban szerepel (*Si res alienas vendiderit*).¹⁰⁸

Míg az idegen jószág szemének kiütése kapcsán Benedictus Levita *caput*címében a négy lábú jószág, vagyis a *quadruples* kifejezés szerepel (*De eo, qui alicuius quadrupedi unum oculum excusserit*),¹⁰⁹ addig a *Lex Baiuvariorum*éban az általánosabb *animal* szó (*Si oculum alterius animalis excusserit*).¹¹⁰ Azon jogellenességet kizáró ok, ha valaki a király vagy a herceg parancsára öl meg valakit, *caput*címbe ni megfogalmazása csupán grammatikailag tér el egymástól a forrásokban: Benedictus Levitánál vonatkozó mellékmondatban (*De eo, qui inssu regis vel ducis aliquem occiderit*),¹¹¹ a *Lex Baiuvariorum*ban pedig feltételes mondatban olvasható (*Si quis regis vel ducis sui iussione hominem interfecerit*).¹¹²

A *caput*címek szerkezete Benedictus Levitánál igen egységes: a harminckét címből huszonhat a „*de*” *praepositio*val, ezek közül húsz pedig a *de eo*, ill. a *de his* fordulattal kezdődik, ezzel szemben a *Lex Baiuvariorum* esetében tizenhárom cím kezdőszava „*si*”; tizenhaté „*de*”, eggyé „*de his*”, egyé „*ut*”, eggyé¹¹³ pedig atipikus. Benedictus Levita fogalmazásmódja a következőképpen alakul: ha csak a tényállásra utal, akkor a cím kezdőszava „*de*”, amennyiben pedig annak tartalmát is összefoglalja, akkor „*ut*”.¹¹⁴ Schmitz úgy foglal állást, hogy e szerkesztésmód egyértelműen az egységességre törekvő szerző alkotása, ha ugyanis Benedictus az eredeti szövegben az általa preferált megfogalmazást olvasta, akkor azt átvette, ha pedig nem, akkor a szöveget saját stílusérzésének megfelelően átalakította.¹¹⁵ Anélkül, hogy érvelését hosszabban taglalnánk, lévén hogy az új

¹⁰⁰ *Lex Baiuvariorum* 19, 7.

¹⁰¹ Benedictus Levita 1, 362.

¹⁰² *Lex Baiuvariorum* 16, 9.

¹⁰³ Benedictus Levita 1, 363.

¹⁰⁴ *Lex Baiuvariorum* 16, 10.

¹⁰⁵ Benedictus Levita 1, 364.

¹⁰⁶ *Lex Baiuvariorum* 4, 31–32.

¹⁰⁷ Benedictus Levita 1, 365.

¹⁰⁸ *Lex Baiuvariorum* 16, 1

¹⁰⁹ Benedictus Levita 1, 366.

¹¹⁰ *Lex Baiuvariorum* 14, 8

¹¹¹ Benedictus Levita 1, 367.

¹¹² *Lex Baiuvariorum* 2, 8.

¹¹³ *Lex Baiuvariorum* 9, 6.

¹¹⁴ SCHMITZ 2011, 36.

¹¹⁵ SCHMITZ 2011, 37.

adalékokkal aligha gazdagítható, Schmitz nézetével egyetértve megállapíthatjuk, hogy műve megírása során Benedictus Levita a *Lex Baiuvariorum* egy régi és jó minőségű kéziratát használta fel, arra azonban aligha kaphatunk a *textus* alapján választ, hogy ez a bajor *lex* melyik kézírata lehetett.¹¹⁶

IV. Az egyházi érdek megjelenése Benedictus Levita munkájában

További kérdésként merül fel, hogy a *Lex Baiuvariorum* Benedictus Levita általi átdolgozása milyen mértékben tekinthető az egyház érdekeit határozottabban érvényre juttató munkának. Seckel határozottan amellett foglalt állást, hogy Benedictus Levita erőteljesen az egyház érdekeit kívánta szolgálni az átdolgozással.¹¹⁷ Tekintsük át, hogy Benedictus Levita munkájában – az előbb említett *caput*címekhez tartozó *caputok* közül, ám immáron függetlenül azoknak a *Lex Baiuvariorum*hoz fűződő nyelvi viszonyára – mely előírások foglalkoznak egyházi tárggyal, és melyek nem!

Nem tartalmazznak egyházi vonatkozást, illetve semmi olyan módosítást, amely a *Lex Baiuvariorum*hoz képest hangsúlyosabban egyházi vonatkozást a következő szabályozási tárgyak: a szolgától való vásárlás a szolga tulajdonosának tudomása nélkül, valamint ezen ügylet érvénytelensége;¹¹⁸ az ország/tartomány területén elkövetett rablás hadjárat során;¹¹⁹ a szolgának tulajdonosa sérelmére elkövetett lopásra történő felbujtása;¹²⁰ a tolvaj éjjeli elfogása, illetve annak – amennyiben a zsákmányt megtalálják nála – büntetlen megölése;¹²¹ a lopott dolog jóhízemű megvásárlása és az azzal összefüggő eljárásjogi kérdések;¹²² a más állatának éjjel vagy nappal, ám alattomban történő megölése;¹²³ a más állata megölésének beismerése;¹²⁴ a tudván lopott dolog megvásárlása;¹²⁵ az orgazdaság;¹²⁶ a hamis vád;¹²⁷ a gyújtogatás;¹²⁸ a más szolgája ellen emelt hamis vád;¹²⁹ a közutak eltorlaszolása;¹³⁰ a magánhasználatban lévő utak eltorlaszolása;¹³¹ a forrásszennyezés;¹³² az idegen értékek megőrzése és eltulajdonításuk esetén megértése;¹³³ a perfügöség alatt álló dolgok eladásának tilalma;¹³⁴ a szolga eladása esetén tulajdonosának igénye a szolga vagyonára;¹³⁵ a szolga lehetősége szabadságának meg-

¹¹⁶ SCHMITZ 2011, 41. sk.

¹¹⁷ SECKEL 1904. *passim*

¹¹⁸ Benedictus Levita 1, 306.

¹¹⁹ Benedictus Levita 1, 341.

¹²⁰ Benedictus Levita 1, 342.

¹²¹ Benedictus Levita 1, 343.

¹²² Benedictus Levita 1, 344.

¹²³ Benedictus Levita 1, 345.

¹²⁴ Benedictus Levita 1, 346.

¹²⁵ Benedictus Levita 1, 347.

¹²⁶ Benedictus Levita 1, 348.

¹²⁷ Benedictus Levita 1, 350.

¹²⁸ Benedictus Levita 1, 351.

¹²⁹ Benedictus Levita 1, 352.

¹³⁰ Benedictus Levita 1, 353.

¹³¹ Benedictus Levita 1, 354.

¹³² Benedictus Levita 1, 355.

¹³³ Benedictus Levita 1, 356.

¹³⁴ Benedictus Levita 1, 357.

¹³⁵ Benedictus Levita 1, 358.

váltására saját vagyonából;¹³⁶ más dolga elvitelének tilalma;¹³⁷ túl alacsony áron kikényszerített eladás és kellékszavatosság;¹³⁸ az *arra*adás esetén az eladás kötelezettsége;¹³⁹ az idegen dolgok eladása;¹⁴⁰ a más állata szemének kiütése¹⁴¹ és a király parancsára elkövetett emberölés¹⁴²

A vérfertőző házasságok tilalma;¹⁴³ a klerikusokkal szembeni erőszak;¹⁴⁴ az egyházi menedéjog megsértése;¹⁴⁵ a vasárnapi munkavégzés tilalma;¹⁴⁶ a könnyelmű eskükre vonatkozó tilalom;¹⁴⁷ az idegen halott eltemetése kapcsán megfogalmazott szabály¹⁴⁸ és az idegenek/zarándokok nyugalomát biztosító előírás¹⁴⁹ kétségkívül az egyházi érdekszférába is sorolható. Ugyanakkor *stricto sensu* csupán a vérfertőzés, az egyháziaknak okozott sérelem, a templomi menedéjog kérdése és a vasárnap megszentelése minősíthető olyan szabályozási tárgynak, amely elsődlegesen az egyház hatáskörébe, illetve érdekszférájába esik.¹⁵⁰ Érdemes áttekinteni, hogy e pontokon Benedictus Levita munkája mennyiben tartalmaz az egyház számára kedvezőbb előírásokat, mint a *Lex Baiuvariorum*.

A vérfertőző házasságok tilalmában Benedictus Levita és a *Lex Baiuvariorum* szövegében mindössze három szó azonosság mutatható ki: „*Nuptias prohibemus incestas*”.¹⁵¹ Míg a *Lex Baiuvariorum* felsorolja mindazon rokonokat és rokonsági fokokat, akik, ill. amelyen belül nem lehet házasodni,¹⁵² addig Benedictus Levita csupán az *affinitatis lineát* említi, vagyis azon fokot, ameddig a törvényes öröklés rendje terjed. Seckellel szemben Schmitz azon – nézetünk szerint is megalapozott – nézetet fogalmazza meg, hogy az átdolgozás magára Benedictus Levitára vezethető vissza, s éppen ezért nem szükséges e ponton más forrás behatásával számolnunk.¹⁵³ A klerikusoknak okozott sérelem, valamint az egyházi menedéjog megsértése kapcsán a *compositio* Benedictus Levitánál háromszorosra, diakónusok, papok és püspökök esetén négyszeresre emelkedik.¹⁵⁴ A *Lex Baiuvariorum*ban tarifáisan meghatározott negyven *solidus* békepenzt¹⁵⁵ Benedictus Le-

¹³⁶ Benedictus Levita 1, 359.

¹³⁷ Benedictus Levita 1, 360.

¹³⁸ Benedictus Levita 1, 362.

¹³⁹ Benedictus Levita 1, 363.

¹⁴⁰ Benedictus Levita 1, 365.

¹⁴¹ Benedictus Levita 1, 366.

¹⁴² Benedictus Levita 1, 367.

¹⁴³ Benedictus Levita 1, 310.

¹⁴⁴ Benedictus Levita 1, 336.

¹⁴⁵ Benedictus Levita 1, 337.

¹⁴⁶ Benedictus Levita 1, 340.

¹⁴⁷ Benedictus Levita 1, 349.

¹⁴⁸ Benedictus Levita 1, 361.

¹⁴⁹ Benedictus Levita 1, 364.

¹⁵⁰ Vö. SCHMITZ 2011, 47.

¹⁵¹ *Lex Baiuvariorum* 7, 1. = Benedictus Levita 1, 310.

¹⁵² *Lex Baiuvariorum* 7, 1. *Nuptias prohibemus incestas. Itaque uxorem habere non liceat socrum, nurum, provignam, novercam, filia fratris, filiam sororis, fratris uxorem, uxoris sororem. Filii fratrum, filii sororum inter se nulla praesumptione iungantur.*

¹⁵³ SCHMITZ 2011, 44.

¹⁵⁴ Benedictus Levita 1, 336–337.

¹⁵⁵ *Lex Baiuvariorum* 1, 9. *Si quis presbiterum vel diaconum, quem episcopus in parochia ordinavit vel qualem pleps sibi recepit ad sacerdotem, quem ecclesiastica sedis probatum habet, illi iniuriam fecerit vel plagaverit,*

vita kétszáz *solidus*ra emeli, valamint az egyházi *asylum* területét is kiterjeszti, vagyis eszerint nem csupán a templom épülete, hanem *porticusa*, vagyis előtere is ide számítandó.¹⁵⁶

A vasárnap megszentelése kapcsán a *Lex Baiuvariorum* részletesen felsorolja egyrészt, hogy milyen munkák számítanak tilosnak, másrészt, hogy a visszaesés, illetve a második visszaesés esetén milyen szankciót kell kiszabni, harmadrészt pedig, hogy miként kell eljárni, ha az elkövető szabad, illetve szolga.¹⁵⁷ Ezzel szemben Benedictus Levitánál csak azon magatartás kerül kiemelésre, hogy aki vasárnap fuvaroz, veszítse el jobb ökrét, aki pedig más hétköznapi munkát végez, azt a papok javítsák meg, méghozzá úgy, ahogy az egyéb mulasztások esetében a bírák szokták (*sicut de reliquis negligentibus iudicibus emendari solet*). Ha ez nem vezet sikerre, akkor a világi bírának kell átadniuk, akik kötelesek elrendelni, hogy a bűnös engedelmeskedjék a papoknak.¹⁵⁸ A világi bírák itt mintegy a papság segítőiként jelennek meg, amit a *iudex*eknek a *Lex Baiuvariorum* által is biztosított kiemelt helyzete magyaráz.¹⁵⁹ Azon tény, hogy a világi bírakat az egyháziak azon esetben segítségük hívhatták, ha az elítélt nem volt hajlandó eleget tenni az ítéletben foglaltaknak, példázza az a rendelkezés, amely szerint a püspöke ítéletének ellenszegülő klerikussal szemben a világi bírák (*per iudices saeculares*) közreműködésével hajtandó végre a büntetés.¹⁶⁰

V. Következtetések

Tekintettel azon tényre, hogy a *Lex Baiuvariorum* első *titulusa* kizárólag egyházi ügyekkel foglalkozik, Benedictus Levitának számos lehetősége nyílt volna kompilációja összeállításánál arra, hogy az egyház érdekeit határozottabban előtérbe tolja, illetve

tripliciter eos componat. Si cum occiderit presbiterum, solvat CCC solidos auro adpreciatos; si aurorum non habet, donet alia pecunia mancipia terra vel quicquid habet, usque dum impleat; diaconum vero cum CC solidis solvat; utrisque ad illam ecclesiam, ubi ministri fuerunt, episcopo requirente et duce cogente, qui in illa provincia sunt ordinati. Et pro freto in publico solvat solidos XLX, ut exinde sit reverentia sacerdotum. Et honor ecclesiasticus non condemnetur neque praesumptio crescat in plebe.

¹⁵⁶ SCHMITZ 2011, 44.

¹⁵⁷ *Lex Baiuvariorum*, 1, 14. *Si quis dominico operam servilem fecerit liber homo, si bovem iunxerit et cum carro ambulaverit, dextrum bovem perdat; si autem secaverit fenum vel collegerit aut messem secaverit aut collegerit, vel aliquid opus servile fecerit die dominico, corripatur semel vel bis. Et si non emendaverit, rumpatur dorso eius L percussiones. Et si iterum praesumpsit operare die dominico, auferatur de rebus eius tertiam partem. Et si non cessaverit, tunc perdat libertatem suam et sit servus, qui noluit in die sancto esse liber. Si servus autem, pro tale crimine vapuletur. Et si non emendaverit, manum dexteram perdat, quia talis causa vetenda est, quae Deum ad iracundiam provocat et exinde flagellamur in frugibus et penuria patimur. Et hoc vetandum est in die dominico, et si quis in itinere positus cum carra vel cum nave, pausset die dominico usque in secunda feria. Et si noluerit custodire praecceptum Domini, quia Dominus dixit: 'Nullum opus servile facias in die sancto, neque tu, neque servus tuus, neque ancilla tua, neque bos tuus, neque asinus tuus, neque ulla subiectorum tuorum'; et qui hoc in itinere vel ubicumque observare neglexerit, cum XII solidis condemnetur. Et si frequens hoc fecerit, superiora sententia subiaceat.*

¹⁵⁸ Benedictus Levita 1, 340. *Si quis die dominico opera servilia fecerit, liber homo si bovem iunxerit et cum carro ambulaverit, dextrum bovem perdat. Et si alia, quae canonica auctoritate prohibita sunt, servilia fecerit opera, sacerdotibus illa emendet, sicut de reliquis negligentibus iudicibus emendari solet, ei ab ipsis sacerdotibus poenitentiam iuxta modum culpa accipiat. Similiter et de praecipuis festivitibus observari placuit. Quod si sacerdotes eos nequiverint corrumpere, tunc a iudicibus ad sacerdotes adducantur, eisque obediunt in omnibus faciant.*

¹⁵⁹ SCHMITZ 2011, 46.

¹⁶⁰ Benedictus Levita 3, 422.

érvényre juttassa, ha valóban ez lett volna a célja.¹⁶¹ Minthogy Benedictus Levitára eleve nem jellemző kompilációinak valamiféle eleve lefektetett koncepció szerinti összeállítás,¹⁶² hiszen munkamódszere a szószerinti átvételtől a nyelvtani-stiláris javításon-átíráson át egészen az egyértelmű hamisításig terjedt, megállapítható, hogy Benedictus nem egy – feltehetőleg sohasem létezett – *Lex Baiuvariorum canonice conceptát* segítségével híva módosította a bajor *lex* szövegét, hanem saját elgondolása alapján.¹⁶³

Felhasznált források és szakirodalom

FORRÁSOK

- Benedictus Levita *Benedictus Levita*. Ed. Friedrich Knust. MGH LL II/2. Hannover 1837.
- Lex Baiuvariorum* Nótári Tamás: *Lex Baiuvariorum – A bajorok törvénye*. Szeged 2011.
- MERKEL 1863 *Leges Baiuvariorum*. Ed. Johannes Merkel. MHG LL III. Hannover 1863. 183–496.
- NÓTÁRI 2005 Nótári Tamás: *Források Salzburg kora középkori történetéből*. Szeged 2005.

SZAKIRODALOM

- BRUNNER 1901 Heinrich Brunner: *Über ein verschollenes merowingisches Königsgesetz des 7. Jahrhunderts*. Sitzungsberichte der Akademie 39. Berlin 1901. 932–955.
- BRUNNER 1906³ Heinrich Brunner: *Deutsche Rechtsgeschichte, I–II*. Berlin 1906.
- ECKHARDT 1927 Karl August Eckhardt: *Die Lex Baiuvariorum. Eine textkritische Studie*. Untersuchungen zur deutschen Staats- und Rechtsgeschichte 38. Breslau 1927.
- KOTTJE 1986 Raymund Kottje: *Die Lex Baiuvariorum – das Recht der Baiern*. In: *Überlieferung und Geltung normativer Texte des frühen und hohen Mittelalters*. Hrsg. Hubert Mordek. Sigmaringen 1986. 9–23.
- KRUSCH 1927 Bruno Krusch: *Neue Forschungen über die drei oberdeutschen Leges: Bajuvariorum, Alamannorum, Ribuariorum*. Abhandlungen der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Neue Folge XX, 1. Berlin 1927.
- LANDAU 2004 Peter Landau: *Die Lex Baiuvariorum: Entstehungszeit, Entstehungsort und Charakter von Bayerns ältester Rechts- und Geschichtsquelle*. München 2004.

¹⁶¹ SCHMITZ 2011, 47.

¹⁶² LUKAS 2002, 61. skk.; 87.

¹⁶³ SCHMITZ 2011, 48.

- LUKAS 2002 Veronika Lukas: Philologische Beobachtungen zur Rezeption der Relatio episcoporum von 829 bei Benedictus Levita. In: *Fortschritt durch Fälschungen? Ursprung, Gestalt und Wirkungen der pseudoisidorischen Fälschungen*. Hrsg. Wilfried Hartmann, Gerhard Schmitz. MGH Studien und Texte 31. Hannover 2002.
- MERKEL 1858 Johannes Merkel: Das Bairische Volksrecht. *Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* 11 (1858) 533–687.
- MÜNSCH 2001 Oliver Münsch: *Der Liber legum des Lupus von Ferrières*. Freiburger Beiträge zur mittelalterlichen Geschichte 14. Freiburg im Breisgau 2001.
- NÓTÁRI 2007 Nótári Tamás: *A salzburgi historiográfia kezdetei*. Szeged 2007.
- NÓTÁRI a1 2009 Nótári, Tamás: Personal Status and Social Structure in Early Medieval Bavaria. *Acta Juridica Hungarica* 50 (2009/1) 85–110.
- NÓTÁRI a2 2009 Nótári, Tamás: An Early-Medieval „Show Trial” – Tassilo III’s Dethronement. In: *Crossing Legal Cultures*. Ed. Laura Beck Valera, Pablo Gutiérrez Vega, Alberto Spinosa. München 2009. 141–158.
- NÓTÁRI a3 2009 Nótári Tamás: Adalékok a Lex Baiuvariorum datálásához és lokalizálásához. *Jogtörténeti Szemle* 11 (2009/1) 19–26.
- NÓTÁRI a4 2009 Nótári Tamás: A határviták rendezésének szabályai a Lex Baiuvariorumban. *Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Iuridica et Politica* 27 (2009/1) 77–92.
- NÓTÁRI a5 2009 Nótári, Tamás: Römischrechtliche Elemente im Prolog der Lex Baiuvariorum. *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae, Sectio Iuridica* 50 (2009) 419–429.
- NÓTÁRI 2010 Nótári, Tamás: *Bavarian Historiography in Early Medieval Salzburg*. Passau 2010.
- NÓTÁRI b1 2011 Nótári Tamás: A Lex Baiuvariorum hatása Szent István törvényeire. *Jogtudományi Közlöny* 66 (2011/9) 417–427.
- NÓTÁRI b2 2011 Nótári Tamás: Germán nyelvi elemek a Lex Baiuvariorumban. *Jogelméleti Szemle* (2011/4).
- NÓTÁRI b3 2011 Nótári, Tamás: Social Structure of Bavaria in the Mirror of the notitiae and the Lex Baiuvariorum. *Studia Iuridica Caroliensia* 6 (2011) 133–151.
- NÓTÁRI c1 2012 Nótári Tamás: A Lex Baiuvariorum büntetőjoga. *Jogelméleti Szemle* (2012/1) 20–43.
- NÓTÁRI c2 2012 Nótári Tamás: Adalékok a Lex Baiuvariorum magánjogához. *Jogelméleti Szemle* (2012/2) 1–15.
- NÓTÁRI c3 2012 Nótári Tamás: A Lex Baiuvariorum személyi, családi és öröklési joga. *De Iurisprudencia et Iure Publico* 6 (2012/1-2) 1–16.

◆ BENEDICTUS LEVITA ÉS A LEX BAIUVARIORUM ◆

- NÓTÁRI c4 2012 Nótári Tamás: Adalékok a Lex Baiuvariorum szerződési rendelkezéseihez. *Scientia Iuris. Román-Magyar Jogtudományi Közöny* 2 (2012/1-2) 113–131.
- SCHMITZ 2008 Gerhard Schmitz: Benedictus Levita. In: *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte I*. Berlin 2008.
- SCHMITZ 2011 Gerhard Schmitz: Benedictus Levita und die Lex Baiuvariorum. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Kanonistische Abteilung* 97 (2011).
- SCHWIND 1912 Ernst von Schwind: Kritische Studien zur Lex Baiuvariorum III. *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* 37 (1912) 415–451.
- SECKEL 1904 Emil Seckel: Studien zu Benedictus Levita III. *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* 29 (1904).

Abstract

Benedictus Levita und die Lex Baiuvariorum

Im vorliegenden Aufsatz soll die von Benedictus Levita erarbeitete Fassung der Lex Baiuvariorum, d.h. des – mit großer Wahrscheinlichkeit – zwischen 737 und 743 entstandenen bayerischen Volksrechtes untersucht werden. Nach dem Überblick der bezüglichen Fachliteratur wird die Lex Baiuvariorum als Quelle der Arbeit des Benedictus Levita untersucht, wobei es uns hauptsächlich um die Klärung jener Frage geht, ob Benedictus Levita eine der älteren, oder eine jüngere, den kirchlichen Interessen gemäß überarbeitete Handschrift der Lex Baiuvariorum als Quelle verwenden hat. Hiernach werden die Kapitelüberschriften des Benedictus Levita mit jenen der maßgebenden Handschriften des bayerischen Volksrechtes verglichen, und abschließend das Erscheinen der kirchlichen Interessen, bzw. die Stellung der Kirche im Werk des Benedictus Levita behandelt. Hierbei wird es deutlich, daß – da der erste titulus der Lex Baiuvariorum sich ausschließlich mit Kirchensachen befasst – obwohl Benedictus Levita die Möglichkeit gehabt hätte die Interessen der Kirche stärker in den Vordergrund zu rücken, in seiner Fassung keine derartige Tendenz erfasst werden kann.